

Статкявичюс, учитель из Жеймялиса Юозас Шлявас, которые хорошо знали памятники своего региона и были проводниками во время разведывательных экспедиций.

Одним из наиболее любимых А. Тауавичюсом направлений научной деятельности является история археологических исследований. Этой тематике им посвящено немало статей, в 1951-1962 гг. читался курс студентам-археологам Вильнюсского университета. Анализируя деятельность исследователей, А. Тауавичюс всегда называл не только то, что сделано, но и как сделано.

Занимаемая им должность руководителя сектора археологии официально не позволяла занимать должность и педагога. Однако он оставался педагогом даже в высшей степени. Очевидно, не ошибусь сказав, что после 1954 г. не было в Литве ни одной диссертации из области литовской археологии, к подготовке которой в той или иной степени не был бы причастен А. Тауавичюс. В тех случаях, когда официальный руководитель жил в другой стране и диссертант не всегда мог с ним общаться, А. Тауавичюс, благодаря доброму отношению к молодым коллегам и универсальности знаний, становился как бы вторым, неофициальным руководителем. Специализация большинства других археологов, какой высокой квалификации они бы ни были, чаще всего является узкой: это какой-либо период или отдельная проблема. А. Тауавичюс – специалист широкого диапазона. Он одинаково хорошо знает все периоды, весь собранный в музеях Литвы археологический материал, дороги

и тропинки ко всем крупным археологическим памятникам. Своими знаниями А. Тауавичюс щедро делится с коллегами, охотно консультирует по любому вопросу из археологии Литвы. Консультирует любого и в любое время. Сам же работает тихо, спокойно, с жемайтским упорством, не гоняясь за титулами, научными степенями, почетными званиями. Хорошо его знающие не раз слышали из его уст едкое замечание: «ни степени, ни звания ума не прибавляют» или «если ума нет, розгами не вобьешь». Возможно, поэтому медлил с габилизационной работой. Лишь после настойчивого совета коллег А. Тауавичюс в 1997 г. представил к габилизационной защите монографию «Средний железный век в Литве (V–IX вв.)» и, конечно, блестяще ее защитил. Можно было бы назвать еще несколько тем, по которым на основании опубликованных работ А. Тауавичюс и несколько десятков лет назад мог быть представлен к габилизации.

В день габилизации официальный оппонент, один из известнейших латышских археологов Е. Мугуревичс вместе с прекрасным отзывом привез А. Тауавичюсу диплом почетного доктора Академии наук Латвии. Это почетное признание заслуг исследователя проистории балтов в международном масштабе.

6 июля 1999 г. Президент Литовской Республики наградил А. Тауавичюса орденом Великого литовского князя Гедиминаса. Это первый цветок в букете поздравлений. В 2000-м году А. Тауавичюс отмечает свой 75-летний юбилей и 50-летие творческой деятельности.

Перевела Нина Гилите

Габ. др. Витаутас Урбанавичюс
Центр по исследованию замков „Lietuvos pilys“,
пл. Катедрос За. LT-2600 Вильнюс. Тел. 62 99 88.

VILNIAUS PERKŪNO ŠVENTOVĖS KLAUSIMU

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Tiriant Vilniaus katedros požemius 1984–1986 m., buvo aptikta mūro fragmentų, kuriuos spėjama esant T. Narbuto aprašytos Perkūno šventovės liekanomis. T. Narbuto paskelbtas šaltinis apie tą šventovę kartais ir dabar tebelaikomas falsifikatu.

Istorijos faktų klastojimu ir rašytinių šaltinių padirbinėjimu Teodorą Narbutą apkaltino dar jo amžininkai. Apie tai plačiai rašoma T. Narbuto „Lietuvių tautos istorijos“ lietuviškojo leidimo pirmojo tomo įžanginiuose straipsniuose (Berenis, 1998, p. 5–15; Griškaitė, 1998, p. 47–77; Vėlius, 1998, p. 16–46).

Nauja T. Narbuto raštų triuškinimo banga pakilo apie 1925 m. Vienas po kito pasirodė keletas straipsnių, kuriuose įrodinėjama, jog T. Narbuto paskelbti istoriniai šaltiniai yra falsifikatai.

Antai H. Lovmianskis paskelbė straipsnį, kurio turinį nusako pats pavadinimas: „Sufalsifikuoto Vilniaus miesto aptvėrimo aprašas“ (Lowmiański, 1925, p. 82–94). K. Chodynckis prie tokių paties T. Narbuto sukurtų kronikų 1926 m. priskyrė vadinamąjį Raudonės metraštį (Chodynckis, 1926, p. 387–401), kurį pastarasis buvo paskelbęs 1835 m. „Lietuvių tautos istorijos“ I tome (Narbutt, 1835, p. 156–160). Falsifikatais apšaukti ir kiti T. Narbuto paskelbti šaltiniai – grovo Kyburgo dienoraštis ir ypač Bychovco kronika. Pastaroji buvusi T. Narbuto falsifikacijos viršūnė, todėl ją demaskuoti K. Chodynckis pažadėjo atskiroje studijoje (Chodynckis, 1926, p. 401).

1927 m. jis iš tikrųjų grįžo prie Bychovco (Bychovco) kronikos, tačiau nelauktaip pripažino ją rimtu XVI a. šaltiniu Lietuvos istorijai studijuoti (Chodynckis, 1927, p. 418–419).

Toks K. Chodynckio manevras buvo savotiškas pasiteisinimas, savotiškas T. Narbuto raštų autentiškumo pripažinimas. Tačiau šmeižto sėkla netruko sudyti ir greit davė vaisius. Į naująjį K. Chodynckio straipsnį niekas nebekreipė dėmesio. T. Narbutui prikljuota istorijos faktų klastotojo etiketė lyg juodas debesis apgaubė visą šio romantinės krypties istoriko kūrybą. Šave gerbiantys istorikai tiek Lenkijoje, tiek ir Lietuvoje T. Narbuto raštus pradėjo ignoruoti, o jei kurie ir naudojosi, tai dažniausiai tik norėdami pade-

monstruoti falsifikato pavyzdį. Kodėl taip atsitiko? Į šį klausimą V. Berenis atsako taip: „Tai susiję ne tik su gausiomis jo veikalo klaidomis, netikslumais, asmenine „kūryba“. Pagrindinė LTI nuvertinimo priežastis – istoriko politinės simpatijos LDK ir lietuvių tautai. T. Narbutas – tipiškas *gente lituanus, natione polonus* lietuvis bajoras“ (Berenis, 1998, p. 9).

Pretekstu tam naujam T. Narbuto puolimui galėjo pasitarnauti ir artėjantis Lietuvos krikšto jubiliejus – 1927 m. turėjo būti minimos 550-osios to įvykio metinės. Reikėjo iškelti Lenkijos nuopelnus Lietuvos krikštui, tuo tarpu T. Narbutas aukštino senąją lietuvių kultūrą.

Neigiama pažiūra į T. Narbuto istorinę kūrybą perėjo ir į pokarinę historiografiją. Susigriebta tik 6-ojo dešimtmečio pabaigoje. 1959 m. R. Šalūga įrodė, kad Bychovco kronika nėra T. Narbuto išgalvota, o iš tikrųjų egzistavęs šaltinis (Šalūga, 1959, p. 149–153). Juo ar bent jau nuorašu naudojosi ir M. Strijkovskis. 1971 m. kronika išleista lietuvių kalba su plačiais R. Jaso komentarais (Jasas, 1971, p. 8–38).

Nepasitikėjimo T. Narbuto žiniomis ledas aptirpo, tačiau iki ledonešio buvo toli. Bene didžiausio susidomėjimo sulaukė T. Narbuto aprašyta Vilniaus Perkūno šventovė (Narbutt, 1835, p. 226–229; Narbutas, 1998, p. 271–272). Iki smulkmenų aprašytos tos šventovės detalės taip pat kėlė ir tebekelia nepasitikėjimą autoriumi. Daugelis dabartinių istorikų tebelaiiko tai T. Narbuto išmone. Ryškus tokio vertinimo pavyzdys yra akademinė „Vilniaus miesto istorija“ (Vilniaus miesto istorija, 1968, p. 34).

Pats T. Narbutas nurodo, kad tą aprašymą jis paėmęs iš vokiškos kronikos, kurios rankraštį 1808 m. įsigijęs Revelyje (Taline) (Narbutt, 1835, p. 376). T. Narbuto duomenimis, kronikos sudarytojas buvęs Johanas Frydrichas Rivijus (J.F.R.). Vilniaus šventovės aprašymas esąs paimtas iš XVI a. A. Rotundo rašytos Lietuvos istorijos, kuri neišliko. Dingusia kurį laiką laikyta ir Rivijaus kronika, tačiau pasirodė, kad ji tebesaugoma Lietuvos Mokslų Akademijos centrinėje bibliotekoje (Vokiška J.F.R. kronika, MAB, f. 9–3156). Išlikusi ne visa. T. Narbutas nurodo, kad dalis jos

sudėgė kilus gaisrui jo Šiaurių dvare (Vokiška J.F.R. kronika, l. 86). Matyt, dėl šios priežasties šventovės aprašymas T. Narbuto „Lietuvių tautos istorijoje“ yra detalesnis negu pačioje kronikoje.

Beje, dėl šios kronikos, jos autentiškumo bei autoriaus, taip pat ją paskelbusio T. Narbuto pastaruoju metu vėl pradėjo kilti tam tikra nepasitikėjimo ir skepticizmo banga. Bene ryškiausias pavyzdys galėtų būti 1997 m. „Lituanistikoje“ paskelbtas A. Dubonio straipsnis „Rivijaus kronikos byla“ (Dubonis, 1997, p. 3–11), susidedantis iš prologo, trijų skyrių ir epilogo.

Aptaręs Rivijaus kronikos likimą, epilogo pabaigoje A. Dubonis rašo: „Tyrinėtojai jau seniai pastebėjo, kad yra vienas ir tas pats nesusipratimas su Narbuto naudotais unikaliais metraščiais ar kitais šaltiniais, dėl kurių sutariama, kad jie Narbuto falsifikuoti – nėra originalaus rankraščio. Pats istorikas tampa visų duomenų apie unikaliųjų šaltinių teikėju“ (Dubonis, 1997, p. 4). Šį teiginį remia minėtu K. Chodynckio 1926 m. paskelbtu straipsniu. Įdomus sutapimas – naujoji T. Narbuto triuškinimo banga pradeda praėjus lygiai 70 metų nuo pirmosios ir vėl sutampa su Lietuvos krikšto jubiliejumi. Šį kartą su 610-osiomis metinėmis.

Skyrius „Kronikos autorius“ paskirtas Rivijaus (J.F.R.) asmenybei nustatyti (Dubonis, 1997, p. 4–6). Tą bandė daryti dar pats T. Narbutas, mėgindamas iššifruoti kriptonimą J.F.R. Nurodė du asmenis, pavardę Rivius, tačiau stengdamasis nustatyti jų giminytės ryšį, atrodo, susipainiojo biografijose: prasilenkė tų asmenų gyvenimo datos. Pasinaudodamas T. Narbuto klaida, A. Dubonis, išnagrinėjęs abiejų Rivijų biografijas, įrodo, kad tai negalėjo būti tėvas ir sūnus (ar senelis ir anūkas). Sutriuškinęs T. Narbuto pateiktas žinias apie kronikos autorių J.F.R. (J. Rivijų), A. Dubonis šį asmenį apibūdina taip: „Papildomi, originalūs duomenys, beje, vien tik iš J. Rivijaus praeities tėra išvesti, perdirbti panaudojant tikrus ar abejotinus, bet vien tik spausdintų, Narbuto darbuose naudotų, veikalų faktus. Prūsiškoji J. Rivijaus proveniencija yra dirbtinė, neatlaikanti elementariausios kritikos. Paties J. F. Rivijaus, išskyrus Narbutą, jokia bibliografija, joks žodynas nežino. Tik Narbutas Rivijaus kronikoje atranda autoriaus paliktą gimimo datą (1673 m.), mirties datą (1730–1735 m.). Tik iš ten jis žino, kad 1689 m. iš Karaliaučiaus (...) J.F.R. atvyko į Kuršą, ten pastoriavo“ (Dubonis, 1997, p. 6).

Skyrius „Made in Szawry“ turinį atspindi pats pavadinimas. Šio skyriaus moto yra teiginys, „(...) kad J.F.Rivijaus niekad ir nebuvo, jis išgalvotas (dirbtinis) autorius“ (Dubonis, 1997, p. 6).

Tuo pačiu teiginiu prasideda ir skyrius „Rivijaus kronika“: „Jono Fridricho Rivijaus nebuvo, jis ir jo biografija išgalvoti, bet jam priskiriamas kronikos ran-

kraštis yra – netgi akylai saugomas LMAB rankraštyne“ (Dubonis, 1997, p. 7). Šis sakinyas duoda pagrindą manyti, kad A. Dubonio kategoriškumas nukreiptas ne tiek į J.F.R. kroniką, kiek į jos autorių. Tą rodytų ir „Epilogo“ pirmasis sakinyas: „Itariame (aut. pabr. – V.U.), jog Rivijaus kronika yra falsifikatas < > „Manome, kad jo „kūrime“ Narbutas dalyvavo. Vietoje kategoriškų kaltinimų pateiksime kelias privalomų tyrimų gaires, arba paspėliojimus“ (Dubonis, 1997, p. 8). „Tie paspėliojimai“ lyg ir teikia vilčių, kad autorius brandina ketinimą tolesniems šio klausimo tyrimams. Tai būtų sveikintina, tačiau nerimą kelia paskutinis viso straipsnio sakinyas, kuriuo suformuluojama tų tyrimų kryptis: „Tad Rivijaus kronikos kaip falsifikato (aut. pabr. – V.U.) byla dar nebaigta“ (Dubonis, 1997, p. 9). Ne Rivijaus kronikos apskritai, o kaip falsifikato.

Taigi, pasak A. Dubonio, Rivijaus kronikos falsifikato paties autoriaus niekada nebuvo, ją „sukūrė“ T. Narbutas, kuris parašė ir visą tą „ljab, ljab, ljab, ljab“ (Dubonis, 1997, p. 7).

Tarkime, kad tai tiesa. Tada kyla klausimas, kam T. Narbutui, kuriančiam jam reikalingą „dokumentą“, reikalingos tos nesąmonės, kurių apstu J.F.R. kronikoje? A. Dubonis pamini faktą, kad „Šiaurių istorikas“ (taip paniekiamai vadinamas T. Narbutas) kreipėsi į F.K. Napierskį, prašydamas žinių apie Rivijų. Vėlgi klausimas, kokių žinių galėjo tikėtis T. Narbutas apie savo paties sugalvotą asmenį?

Daug dėmesio A. Dubonio straipsnyje skiriama T. Narbuto „falsifikavimo virtuvei“ atskleisti – kaip ir iš kieno vardų jungties šifruotinas kriptonimas J.F.R. „Pasak Narbuto, – rašo A. Dubonis, – visa Rivijaus tėvo ar senelio pavardė Johann Rivius de Rive. Jei kas atsiskleistų Reckes ir Napierskio „Žodyną“, tuojau pat išvystytų du informacijos prisotintus puslapius, kur, be dviejų Johannų Rivijų, yra dar ir Matthias Rives. Taigi žymiojo pedagogo pavardės dalį de Rive galima sukurti iš pastarojo XVII a. vidurio Tartu universiteto studento vardo. J.F.R. nesunku padaryti iš Johanno Rivijaus, pridėdant antrąjį vardą Friedrichas. Iš kur šis vardas? Šaltinių daug: Friedrich Konrad Gadebvscho, o iš Johann Friedrich von Recke galima net gauti J.F.R. Narbutas turėjo pusbrolių Fryderiką“ (Dubonis, 1997, p. 6).

A. Dubonis, ieškodamas argumentų T. Narbutui sutriuškinti, nepajuto, kad pats pradėjo kurti istorinius veikėjus. Tik neaišku, kam reikėjo Friedricho vardą skolintis iš Tartu universiteto studento, jei to studento visos trys sudėtinės vardo dalys – Johannes Fridericus Ruvius – tiksliai atitinka kriptonimą J.F.R.

Mokslo istorikas E. Gečiauskas, rinkdamas medžiagą apie Lietuvos ryšius su Tartu universitetu

XVII a., surado dokumentą, liudijantį, kad Johannes Fridericus Ruvius, Wendensis Tartu universitete buvo imatrikuluotas 1690 m. (Гячяускас, 1982, p. 60). E. Gečiauskas, remdamasis T. Narbutu, šį asmenį tapatina su kronikos J.F.R. autoriumi. „Autoriaus pavardę sutinkama du kartus skirtingomis formomis: 117 – Rūviss ir 177 Rivius. Autorius praneša, kad gimė 1673 metais (69), atvyko į Kuršą 1689 metais (34), protėvių kapavietė yra Pilteneje (117)“ (Гячяускас, 1982, p. 60).

A. Dubonis pavardės formą Rūviss paneigia (Dubonis, 1997, p. 10, 26 išnaša), tačiau dėl J. F. Rivius nediskutuoja. Lieka neaišku, dėl ko A. Dubonis pradėjo diskusiją – dėl kronikos J.F.R. autoriaus vardo ar dėl pačios kronikos autentiškumo.

Mūsų atveju kronikos autoriaus vardas yra nepirmaeilis dalykas. Svarbiausia yra pati kronika ir joje pateikti mums rūpimo klausimo faktai. Kiekvienu atveju tą dokumentą kažkas rašė, o tas kažkas ir yra autorius arba sudarytojas.

Nesigilindami į visą kronikos turinį, dėmesį nukreipiame tik viena linkme – į Vilniaus Perkūno šventovės aprašymą, kurio A. Dubonis nemini.

Kronikos sudarytojo būta pedantiško skaičių mėgėjo. Jis tiksliai aprašo šventovės ilgį, plotį, aukštį, kai kurias detales (Vokiška J.F.R. kronika). Visa tai su nedideliais nukrypimais pakartota ir T. Narbuto raštuose (Narbutas, 1998, p. 271). Štai to aprašymo ištrauka: „Vilniuje, kur dabar stovi Katedra, augo senas ažuolynas, pašvestas stabmeldžių dievybėms, – toje pačioje vietoje, kur Vilnia susilieja su Neries upe; ten pat prie miško stovėjo didelė Jupiterio Griausmavaldžio, arba Perkūno, tai yra žaibų dievo, šventykla, kunigaikščio Gerimanto pastatyta 1265 metais. Jos ilgis buvo 150, plotis – 100, sienų aukštis – 15 uolekčių. Bet virš jos nebuvo stogo; į ją vedė tik vienas įėjimas nuo didžiosios upės pusės; prie sienos, esančios priešais įėjimą, buvo koplyčia, kurios viduje laikytos visokios retenybės ir vertingos šventenybės; po ja buvo rūsys, kuriame laikė šventuosius žalčius, rupūžes ir panašius šliužus; virš koplyčios kilo altana, išsikišusi 16 uolekčių aukščiau už šventyklos sienų. Pačioje altanoje stovėjo medinis dievo stabas, atgabentas iš Palangos šventųjų miškų. Koplyčia ir altana buvo sumūrytos iš plytų. Čia pat, priešais koplyčią, kilo altorius, pastatytas ant 12 laiptų; kiekvienas iš tų laiptų buvo ½ uolekties aukščio, 3 uolekčių pločio, aptvertas rąstais, o pats aukuras kvadratinis, 3 uolekčių aukščio, 9 – pločio; viršuje jį juosė daugybė stumbrų ragu; apskritai aukuro aukštis siekė 9 uolektis. Kiekvienas laiptas buvo skirtas kuriam nors vienam Zodiako ženklui; kas mėnesį, tą dieną, kai saulė kildama ar leisdama išžengdavo į tą ženklą, ant tų laiptų buvo uždegami ir

aukų aukojimo laužai; taigi aukščiausias laiptas buvo Vėžio, o žemiausias – Ožiaragio. Tačiau tikroji auka, kaip manyta, ant laiptų nebūdavo deginama, degindavo jos imitacijas, nulipdytas iš vaško, kaip antai Liūto, Mergelės. Ant aukštojo aukuro kai kuriomis šventosiomis dienomis būdavo deginamos gyvulių aukos; jame visuomet degdavo Amžinoji ugnis, prižiūrima tam specialiai paskirtų žynių. Aukuro viduryje taip sumaniai padaryta įduba, kad jokia liūtis, sniegas ir vėjas negalėdavo užgesinti ugnies; priešingai, tokiais atvejais liepsnos kildavo dar aukščiau; tikriausiai dėl degių medžiagų. To aukuro viduje buvo kambarėlių aukojimo indams ir kitiems daiktams laikyti“.

T. Narbutas dar nurodo altoriaus plotį (9 uolektys) ir kitokį laiptų plotį.

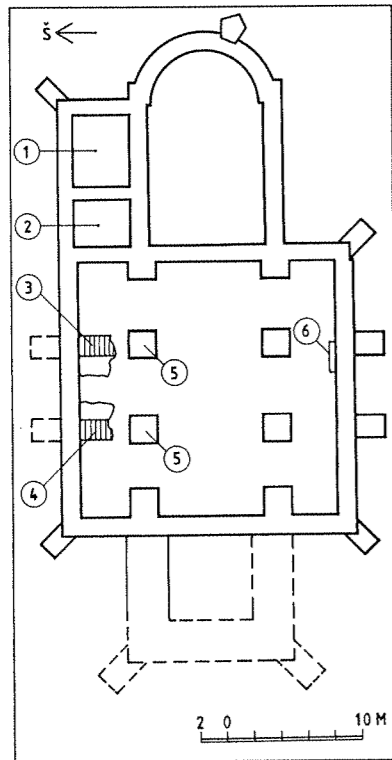
Taigi Vilniaus Perkūno šventovė, pasak kronikos, buvusi Katedros vietoje. Tą patį nurodo ir kronikininkas P. Dluogošas, aprašydamas 1387 m. krikštą Vilniuje (Długosz, 1868, p. 441). Tik čia ta žinia pateikta atvirkščia tvarka: šv. Stanislovo Katedra buvusi pastatyta pagoniškos šventovės vietoje (Długosz, 1868, p. 441).

Po 1419 m. gaisro Katedra perstatyta (Kitkauskas, 1989, p. 128). Jos vidaus ilgis ir plotis mažai pasikeitęs išliko iki mūsų laikų. Kelis kartus po to keitėsi tik išorė ir požemiai. Po kiekvienos rekonstrukcijos ar didesnio remonto grindys būdavo pakeliamos, įrengiami nauji požemiai. Grindyse nuolat buvo kasamos duobės mirusiesiems (Kitkauskas, 1989, p. 134–135; Kitkauskas, 1994, p. 24).

Be tų pertvarkymų, po 1931 m. potvynio dar kartą remontuojant Katedrą, keliose vietose aptikti seni mūrai. Spėta, kad tai karaliaus Jogailos laikais statytos Katedros liekanos (Kitkauskas, 1989, p. 124–127).

Ryšium su Katedros oro kondicionavimo sistemos įrengimu, 1984 m. pradėti nauji kompleksiniai pastato tyrimai. Tyrimų metu sukaupta medžiaga gerokai papildė žinias ne tik apie Katedrą, bet leido sugretinti rašytinių šaltinių žinias su archeologijos duomenimis (Urbanavičius, 1987, p. 54–55).

Archeologiniai ir architektūriniai tyrimai patvirtino rašytinių šaltinių žinias apie tai, kad Vilniaus katedra, 1387 m. įvedant Lietuvoje krikščionybę, buvo pastatyta ant senesnių pamatų, ankstesnio mūrinio pastato vietoje. Tas pastatas, kaip ir 1387 m. Katedra, buvo Katalikų bažnyčia (Kitkauskas, 1989, p. 124–125). Ji romaninio stiliaus, halės tipo, trinavė, kvadratinio plano. Ilgis – 22,7, plotis – 22,4 metro. Prie vakarinės sienos buvęs keturkampis bokštas, prie rytinės – presbiterija. Prie presbiterijos šiaurinės sienos stovėjo viena šalia kitos dvi koplyčios (1 pav.). Lubas laikė 4 kolonos, vidaus erdvę dalijusios į 3 navas. Kolonos plytinės, kvadrato formos skersinio pjūvio; kvadratų kraštinių ilgis apie 2 m (Kitkauskas, 1989, p. 91–126).

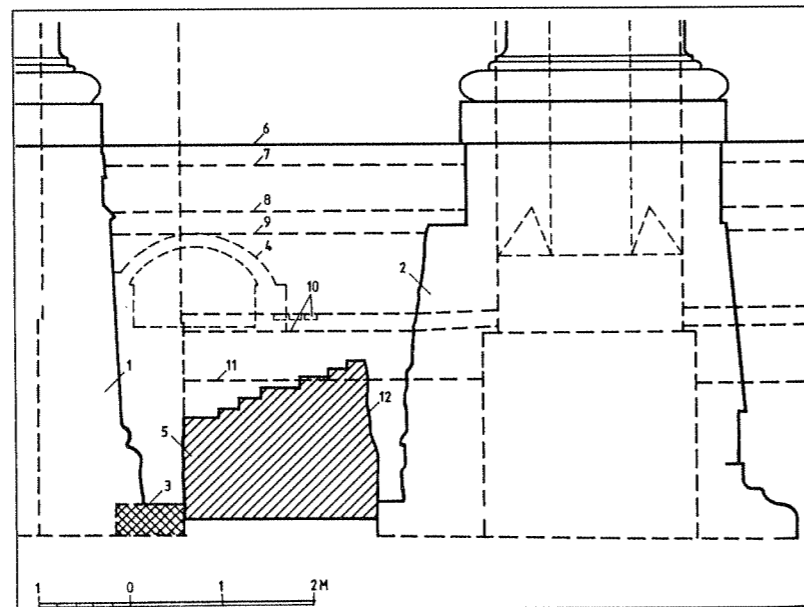

1 pav. Kvadratinio pastato planas (pagal N. Kitkauską).
1, 2 – priestatai, 3, 4 – laiptų liekanos, 5 – šiaurinių kolonų vietos, 6 – neiškios paskirties mūro likučiai.

2 pav. Kvadratinio pastato šiaurinės navos senųjų laiptų vaizdas.

3 pav. Vilniaus katedros atkastų šiaurinės navos mūrų liekanų skersinis pjūvis (pagal N. Kitkauską):
1 – dabartinio pastato šiaurinės sienos pamatas, 2 – dabartinio pastato šiaurinės pilorių eilės pamatas, 3 – kvadratinio pastato šiaurinės sienos pamato liekanos, 4 – XVII a. laidojimo kripta, 5 – rytinių laiptų (spėjamos šventovės laiptų) liekanos, 6 – dabartinių grindų lygis, 7 – XVIII a. grindys, 8 – XVI a. grindys, 9 – XV a. pradžios grindys, 10 – XIV a. pabaigos – XV a. pradžios grindys, 11 – XIII a. grindų iš glazūruotų plytelių vidutinis įgilinimas, 12 – rytinių laiptų nuardymo linija (po to mūrytas dabartinio pastato šiaurinės pilorių eilės pamatas).

Pastato planavimas rodo, kad tai turėjo būti Katalikų bažnyčia, tuo tarpu rašytiniai šaltiniai teigia, kad 1387 m. Katedra pastatyta pagoniškos šventovės vietoje (Długosz, 1868, p. 441).

Tad kas gi buvo ta pirmoji Katalikų bažnyčia? Jos mūrijimo technika, plytų formatas, cheminė skiedinio sudėtis rodo, kad tai vienas ankstyviausių mūrinių pastatų Vilniuje, datuojamas XIII a. (Kitkauskas, 1989, p. 124–126). Tą patvirtina ir tyrimų metu rasti daiktai (Urbanavičius, 1993, p. 32).

Rašytiniai šaltiniai mini tik vieną XIII a. Lietuvoje statytą bažnyčią. Tai karaliaus Mindaugo katedra, pastatyta jo krikšto ir karūnavimo proga. Tik iki šiol nebuvo nustatyta jos vieta. Dabartiniai atradimai leidžia spėti, kad ta ankstyviausia bažnyčia Vilniuje ir yra Mindaugo laikų Katedra.

Prie šiaurinės jos sienos iš vidaus pusės primūryti dveji per pusantro metro pločio laiptai, kurių pietinė dalis sugriauta statant vėlesnės gotikinės Katedros kolonų pamatus. Tie laiptai XIII a. vedė prie kvadratinio pastato šiaurinių kolonų ir užėmė visą šiaurinės navos plotį (3 pav.). Aišku, kad bažnyčioje tokie laiptai nereikalingi ir jų nebūna.

Chronologiškai laiptai yra vėlesni už pirmąją Katedrą, bet ankstesni už 1387 m. statytąją. Vadinasi, jie statyti po Mindaugo mirties. Yra žinoma, kad Mindaugo krikščionybė užgeso kartu su pačiu Mindaugu. Po jo mirties vėl buvo atgaivinta pagonybė, kuri gyavo dar daugiau nei 120 metų. Mindaugo pastatyta Katedra tapo nebereikalinga ir veikiausiai buvo perdirbta į pagonišką šventovę. Perdirbta nekeičiant net plano, pritaikant Katedros sienas ir kolonas.

Tie pasikeitimai buvo fiksuoti dabartinių tyrinėjimų metu (Kitkauskas, 1989, p. 124–126). Naujai gautus archeologinių ir architektūrinių tyrimų duomenis dabar galima sugretinti su Rivijaus kronikoje esančiais skaičiais. Jau pirmieji tokio sugretinimo bandymai parodė, kad tie duomenys nesutampa. Jeigu tikėsime Rivijumi ir juo sekusiu T. Narbutu, pagoniškosios šventovės plotis buvo 100, ilgis 150 uolekčių. Tuo tarpu žinoma, kad Katedra buvo kvadratinė. Vien šito pakanka T. Narbutą dar kartą apkaltinti istorijos faktų klastojimu, o Vilniaus pagoniškosios šventovės buvimo faktą paneigti.

Taip, ko gero, ir būtų atsitikę. Net labai kruopščiai Katedros tyrimus fiksavę jų autoriai tebesiremia praėjusio šimtmečio istorikų darbais, kur teigiama, kad pirmoji Katedra buvusi didelė (apie 90x60 m dydžio), pastatyta ant pagoniškosios šventyklos mūro sienų liekanų (Kitkauskas, Lisanka, 1986, p. 59). Šaltinis neurodomas, tačiau aišku, kad duomenys paimti iš T. Narbuto (tie skaičiai, matyt, gauti T. Narbuto pateiktus matmenis uolektimis pavertus į metrus; 1 uolektis apytikriai lygi 60 cm).

Bet čia pagelbsti Rivijaus pedantiškumas. Jis nurodė, kad laiptų, vedusių į šventovę nuo didžiosios upės pusės, pakopų aukštis lygus pusei uolekties. Tai turėtų būti apie 30 cm. Tuo tarpu tyrimų metu rastų laiptų pakopų aukštis tesiekė 10–11 cm. Šį skaičių padauginus iš 2, gauname ilgio matą, kurį Rivijus laiko uolektimi. Tas matas lygus 22 cm. Tokio ilgio uolekties nežinoma. Vadinasi, tai kitas ilgio matas, tik pavadintas uolektimi. Tad koks tas matas?

XIV a. kryžiuočių kelių aprašymuose minimas ilgio vienetas – sprindis (Scriptores Rerum Prussicarum, 1863, p. 686). Jis priklauso somatinių matų grupei ir turėtų būti 20–25 cm ilgio. Šioje atkarpoje telpa ir tie 22 cm, kuriuos Rivijus (ir T. Narbutas) vadiną uolektimi.

Uolektį pakeitę sprindžiu, kurio ilgis, pagal archeologinių tyrimų duomenis, 22 cm, šventovės plotį gauname 22 m (100 sprindžių). Nesutampa ilgis. T. Narbutas ilgį nurodo 150 uolekčių (dabar sprindžių), arba 33 metrus. Tačiau matavimai pateikti nuo Neries pusės. Šioje pusėje, prie rytinio Katedros galo, kaip minėta, buvo primūrytos 2 koplyčios, kurių šiaurinės sienos sudaro pačios Katedros šiaurinės sienos tęsinį į rytus. Šiaurinė siena tampa ilgesnė visu trečdaliu. Dabar matuojant Katedros pamatą kartu su koplyčiomis, jos ilgis beveik tiksliai sutampa su Rivijaus ir T. Narbuto duomenimis.

T. Narbutas dar nurodo pagoniškosios šventovės aukuro, prie kurio vedė minėtieji laiptai, dydį. Jis buvęs kvadratinis, 9 uolekčių (sprindžių) dydžio. Tyrimų duomenys parodė, kad tokie duomenys tiksliai atitinka laiptų į pirmosios Katedros šiaurines kolonas duomenis. Tos kolonos iš tikrųjų buvo kvadratinės, 2x2 m dydžio. Šių matmenų nesutapimas neviršija 2 cm. Matyt, liekanos buvo pritaikytos aukurams (altoriams).

Pirmajame natūros tyrimų etape buvo apskaičiuoti tik horizontalūs matmenys – šventovės ilgis, plotis, aukuro skerspjūvio kraštinės (Urbanavičius, 1987, p. 55). Papildomi tyrimai leido apskaičiuoti ir kai kuriuos aukščius. Vienas iš jų – aukuro aukštis. T. Narbutas aukuro aukštį nurodo dvejopą: 6 ir 9 uolektis (sprindžius), pažymėdamas, kad tai yra „apskritai aukuro aukštis“ (visas aukštis). Vadinasi, tos 3 uolektys („sprindžiai“) yra viso aukuro trečdalis, kuris greičiausiai buvo iškilęs virš minėtųjų laiptų. Metriniu matų sistema tai sudarytų apie 66 cm. Kiti 6 sprindžiai turėjo būti aukuro dalis, žyminti visą laiptų aukštį, t.y. nuo buvusių grindų arba pirmosios (žemiausios) pakopos apačios iki viršutiniosios – dvyliktosios viršaus. Tai būtų linija, žyminti abiejų T. Narbuto aprašytųjų aukuro dalių sandūrą. Norint patikrinti T. Narbuto pateiktos aukuro šešių sprindžių aukščio versijos teisingumą metriniu matų sistema, užtektų padauginti 22

(sprindis centimetrais) iš 6 (T. Narbuto nurodytų sprindžių skaičius). Šios aukuro dalies aukštis būtų 132 cm.

Istorijos moksle yra priimta šaltiniuose aptiktą iki tol nežinomą faktą patikrinimo dėlei paliudyti dar bent vienu kitu šaltiniu. Pabandykime tą padaryti ir mūsų atveju: pakopų aukštį (pusę sprindžio – natūroje rastų pakopų aukštį – 11 cm) padauginti iš jų skaičiaus (T. Narbuto jis nurodytas 12, tai atitinka natūroje rastų pakopų liekanas). Gauname tą patį skaičių – 132.

Archeologinių tyrimų duomenys patvirtino ir kai kurių kronikoje minimų apeigų vietų buvimą. Ten rašoma, kad minėtieji laiptai buvę 12 pakopų, kiekviena pakopa skirta kuriam nors Zodiako ženklui (Narbutas, 1998, p. 271). Pakopų išliko tik dalis – 6. Kita dalis sugriauta statant vėlesnius mūrus. Pagal tą išlikusią dalį apskaičiuota, kad pakopų skaičius – 12 – yra patikimas (Kitkauskas, 1989, p. 116, pav. 113). Dėl Zodiako ženklų galima abejoti, bet atkastoji laiptų dalis leidžia spėti, kad buvo susieti su kalendoriumi; kas trečias laiptas platesnis (2 pav.), o tai sutampa su saulėgraža (solsticijos ir ekvinokcijos mėnesiais).

Vilniaus katedros tyrimai dar kartą parodė, kad archeologijos duomenys ne tik papildo istorines žinias, bet gali padėti geriau suprasti rašytinius šaltinius.

Tiesa, šiuo atveju neišlikusi A. Rotundo „Lietuvos istorija“ – šaltinis, kuriuo rėmėsi Rivijus. Kol kas

tiksliai nenustatyta, kokiais šaltiniais naudojosi A. Rotundas. Lieka neaišku, kas ir kada išmatavo Vilniaus Perkūno šventovę. Galimas daiktas, kad tai buvo padaryta Jogailos laikais ant šventovės pamatų statant Katedrą arba ją perstatant po 1419 m. gaisro.

Minima kronika ir T. Narbutas dar aprašo altaną, kuri esą buvusi priešais įėjimą, t. y. į pietus nuo laiptų. Tiriant kvadratinį pastatą, prie pietinės sienos, vidaus pusėje, 3,5 m gylyje rasta nenustatytos kilmės nuardyto mūro liekanų (Kitkauskas, 1989, p. 118). Ši vieta yra tiksliai ties laiptais, o tai leidžia manyti, jog mūro liekanos galėjo būti altanos pamato dalis. Tačiau kol kas tai tik spėjimas.

Atkreiptinas dėmesys dar į vieną detalę: šiaurinėje Katedros dalyje rasti dveji laiptai, vedę prie abiejų senojo pastato šiaurinių kolonų, tuo tarpu T. Narbutas detalčiau aprašo tik vienus. Gali susidaryti vaizdas, kad tai nesutapimas, vėl klaida. Tačiau tekste yra minimas dar ir aukštasis aukuras (Narbutas, 1998, p. 271), ant kurio kai kurių švenčių dienomis būdavo deginamos gyvulių aukos. Vadinasi, buvo du aukurai, iš kurių vienas turėjo būti aukštesnis už aprašytąjį.

Visi suminėtieji faktai ir palyginimų duomenys rodo, kad A. Dubonis yra teisus, sakydamas, jog „Rivijaus kronikos <...> byla dar nebaigta“.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Berenis V., 1998 – Teodoras Narbutas ir jo „Lietuvių tautos istorija“, Teodoras Narbutas, Lietuvių tautos istorija, V., 1998. T. 1, p. 5–15.

Chodynicki K., 1926 – Ze studjów nad dziejopisarsstwem rusko-litewskiem, Ateneum Wileńskie, Wilno, 1926. T. 3, s. 387–401.

Chodynicki K., 1927 – Geneza i rozwój legendy o trzech męszennikach wileńskich, Ateneum Wileńskie, 1927. T. 4, s. 418–419.

Długosz J., 1868 – Dzieła wszystkie, Kraków, 1868. T. 4, s. 441.

Dubonis A., 1997 – Rivijaus kronikos byla, Lituaniistica, Vilnius, 1997, Nr. 4(32), p. 3–11.

Griškaitė R., 1998 – Apie „Lietuvių mitologijos genezę“, Teodoras Narbutas, Lietuvių tautos istorija, V., 1998. T. 1, p. 47–77.

Гячюскас Э., 1982 – Тартуский университет в XVII веке и Литва, Тартуский государственный университет. История развития, подготовка кадров, научные исследования, 1, Общественные науки, Тарту, 1982, с. 60.

Jasas R., 1971 – Bychovco kronika ir jos kilmė, Lietuvos metraštis, Bychovco kronika, Vilnius, 1971, p. 8–38.

Kitkauskas N., 1989 – Vilniaus pilys. Vilnius, 1989.

Kitkauskas N., 1994 – Vilniaus Arkikatedros požemiai. Vilnius, 1994.

Kitkauskas N., Lisanka A., 1986 – Nauji duomenys apie viduramžių Vilniaus katedrą, Kultūros barai, 1986, Nr. 4, p. 59.

Łowmiański H., 1925 – Sfałszowany opis obwarowania m. Wilna, Ateneum Wileńskie, Wilno, 1925, s. 82–94.

Narbutt T., 1835 – Dzieje starożytne narodu Litewskiego, Wilno, 1835. T. I.

Narbutas T., 1998 – Lietuvių tautos istorija, Vilnius, 1998. T. 1.

Scriptores Rerum Prussicarum, Leipzig, 1863, B. 2.

Šalūga R., 1959 – Bychovco kronika, Lietuvos TSR Mokslo akademijos darbai, A serija, 1959, 1(6), p. 149–153.

Urbanavičius V., 1987 – Šventaragio slėnis: legendos ir faktai, Kultūros barai, Vilnius, 1987, Nr. 12, p. 54–55.

Urbanavičius V., 1993 – Pałac władców Litwy na Zamku Dolnym w Wilnie, Konteksty, Warszawa, 1993, Nr. 3–4, s. 30–33.

Vėlius N., 1998 – Teodoras Narbutas – lietuvių mitologijos tyrinėtojas, Teodoras Narbutas Lietuvių tautos istorija, Vilnius, 1998, p. 16–46.

Vokiška J.F.R. kronika, MAB, f. 9–3156.

Vilniaus miesto istorija, Vilnius, 1968.

ZUR FRAGE DES PERKŪNAS-TEMPELS IN VILNIUS

Vytautas Urbanavičius

Zusammenfassung

In der Mitte des 19. Jh. veröffentlichte der Historiker Theodor Narbutt die Angaben aus der sogenannten Rivius-Chronik, in der davon ausgegangen wird, daß die im 14. Jh. im Zuge der Christianisierung erbaute Kathedrale von Vilnius am Standort des heidnischen Heiligtums zu Ehren des Donnergottes Perkūnas entstanden war. Diesen Aufzeichnungen zufolge sei das ein aus verschiedenartigen Steinen gemauerter Tempel gewesen, 150 Ellen lang und 100 Ellen breit (90 x 60 m). Aber zahlreiche Forscher hielten und halten die Chronik von Rivius für eine Fälschung.

1984–1986 wurden bei Ausgrabungen Reste eines Mauerwerks entdeckt, die teilweise auf die Mitte des 13. Jahrhunderts bzw. auf das Ende des 14. Jh. zurückgehen. Forschungen ergaben, daß es sich dabei um Bauwerke nach der ersten Christianisierung Litauens (1251) bzw.

nach der zweiten Christianisierung (1387) handelt. Mit dem Tod von König Mindaugas war nach nur 12 Jahren auch die erste christliche Ära in Litauen zu Ende gegangen und die Bewohner huldigten wieder ihren alten Göttern. Die von Mindaugas erbaute Kirche wurde in einen heidnischen Tempel umgewandelt. Mit der zweiten Christianisierung Litauens wurde wiederum eine Kirche auf dem Fundament der ersten katholischen Kirche errichtet.

Im vorliegenden Artikel wird der Versuch unternommen, durch einen Vergleich der von Theodor Narbutt veröffentlichten Ausmaße mit den Ergebnissen der jüngsten Ausgrabungen zu beweisen, daß die Chronik von Rivius eine authentische historische Quelle darstellt, in der lediglich die somatischen Maßeinheiten Ellen und Spannen verwechselt worden sind.

Übersetzte Irena Tumavičiūtė

ABBILDUNGEN

Abb 1. Plan des quadratischen Gebäudes (nach N. Kitkauskas).

1, 2 – Flügel, 3, 4 – Reste der Treppe, 5 – Standort der nördlichen Säulen, 6 – Reste der Mauer von unbestimmtem Ziel

Abb. 2. Ansicht alter Treppe im nördlichen Schiff des quadratischen Gebäudes

Abb. 3. Querschnitt ausgegrabener Mauerreste des nördlichen Schiffs von Vilniusser Dom (nach N. Kitkauskas):

1 – Fundament der nördlichen Mauer des gegenwärtigen Gebäudes, 2 – Fundament der nördlichen

Pilarenreihe gegenwärtigen Gebäudes, 3 – Reste des Fundaments von nördlicher Mauer des quadratischen Gebäudes, 4 – Gruftkapelle, 17. Jh., 5 – Reste der östlichen Treppe (vermutlichen Heiligtums), 6 – Niveau gegenwärtigen Fußbodens, 7 – Fußboden aus 18. Jh., 8 – Fußboden aus 16. Jh., 9 – Fußboden aus 15. Jh., 10 – Fußboden: Ende 14.–Anfang 15. Jh., 11 – Durchschnittsvertiefung des Fußbodens aus Glasurplatten, 13. Jh., 12 – Abtrennungslinie östlicher Treppe (das Fundament nördlicher Pilarenreihe des gegenwärtigen Gebäudes später gemauert).

Übersetzte Inita Tamošiūnienė

К ВОПРОСУ О ВИЛЬНЮССКОМ СВЯТИЛИЩЕ ПЕРКУНАСА

Витаутас Урбанавичюс

Резюме

В середине XIX в. историк Т. Нарбутас опубликовал данные так называемой хроники Ривия о том, что Вильнюсский кафедральный собор после крещения Литвы в конце XIV в. был построен на месте языческого святилища Перкунаса. Здание было кирпичным, 150 локтей в длину и 100 локтей в ширину (90 x 60 м). Исследователи хронику Ривия считали фальсификатом.

В 1984–1986 гг. при исследовании подземелий Вильнюсского кафедрального собора были обнаружены остатки кирпичного здания XIII–XIV вв., одна часть которого датируется серединой XIII в., а другая – концом XIV в. Установлено, что более ранняя часть здания может относиться к периоду первого

крещения Литвы (1251 г.), а более поздняя – второго (1387 г.). Первый этап христианства в Литве закончился вместе с королем Миндаугасом и длился 12 лет. После его смерти вновь возродилось язычество. Построенный Миндаугасом костел был превращен в языческий храм. После второго крещения Литвы здание было восстановлено на том же фундаменте, что и католический костел.

В статье на основании сравнения опубликованных Т. Нарбутасом размеров языческого святилища с материалом археологических исследований сделана попытка доказать, что хроника Ривия является подлинным историческим источником. В ней лишь неправильно названы меры – пядь названа локтем.

Перевела Нина Гилите

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис. 1. План квадратного здания (по Н. Киткаускасу)

1,2 – пристройки, 3,4 – обломки лестницы, 5 – места северных колонн, 6 – остатки каменной стены неясного предназначения

Рис. 2. Вид старой лестницы северного нефа квадратного здания

Рис. 3. Поперечное сечение выкопанных остатков каменных стен северного нефа Вильнюсского кафедрального собора (по Н. Киткаускасу):

1 – фундамент северной стены современного

здания, 2 – основание ряда северных пилюров современного здания, 3 – остатки фундамента северной стены квадратного здания, 4 – крипта для захоронения, XVII в., 5 – остатки восточной лестницы (предполагаемой лестницы храма), 6 – нынешний уровень пола, 7 – пол XVIII века, 8 – пол XVI века, 9 – пол XV века, 10 – начала XV вв., 11 – среднее углубление пола XIII века из глазурованных плиток, 12 – линия сноса восточной лестницы (после этого был заложен фундамент ряда северных пилюров современного здания)

Перевела Инита Тамошюнене

Habil. dr. Vytautas Urbanavičius
Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“,
Katedros a. 3a. LT-2600 Vilnius. Tel. 62 99 88.

LIETUVOS PILIŲ RAIDA

ALBINAS KUNCEVIČIUS

Pilis viduramžiais – tai uždaras gynybinis ir gyvenamasis kompleksas. Lietuvoje viduramžių mūrinių pilių buvo tik keletas ir jos žiedu apjuosė teritoriją nuo Kauno, Gardino, Lydos, Krėvos, Medininkų link, o jį tarsi vidiniu žiedu uždarė Trakų bei Vilniaus pilių kompleksai (čia nepamirėta Klaipėdos pilis, kurią pastatė ir naudojo Livonijos ir Vokiečių ordinais). Viduramžiais mūro pilis – ne tik galingiausias to meto įtvirtinimas, bet ir šalies valdovų, didikų rezidencija. Jų statybai ir gynybai reikėjo daugelio žmonių pastangų ir didelių lėšų. Todėl visuose kraštuose mūro pilių statybos pradžia tiesiogiai siejasi su valstybės atsiradimo ir jos stiprėjimo raida, svarbiausiais jos etapais. Ne išimtis ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (toliau LDK). Istoriniai metraščiai nepamirėjo senųjų mūro pilių statybos laiko. Abejotina, ar tokie darbai buvo galimi valstybės užuomazgoje. Ir po Mindaugo nuždymo kurį laiką dažnai keitėsi Lietuvos valdovai ir vargu ar juos domino tokių pilių statyba. Netgi galingame Kernavės pilių komplekse, kur, anot rašytinių šaltinių, buvo Traidenio (1269–1282) sostinė, kol kas neaptikta jokio to meto mūrinio pastato liekanų, o pilių įtvirtinimai buvo tik iš žemės ir medžio. Pastaruoju metu Vilniaus pilių pradžia vis dažniau siejama su Vytenio vardu (1316–1341). Deja, apie šį valdovą žinome labai mažai. Neabejotina, kad jau pačioje Gedimino valdymo (1295–1341) pradžioje lietuviškos mūrinės pilys buvo pastatytos Senuosiuose Trakuose ir Vilniuje (pirmoji sunaikinta ir apleista XIV a. antroje pusėje, antroji – Vilniaus pilis – buvo daug kartų perstatyta). Taigi kuris Lietuvos valdovas buvo mūro pilių statybos pradininkas – galime tik spėlioti, bet neabejotinai, anot istoriko A. Nikžentaičio, galime teigti, kad „Gediminas rado Lietuvą medinę, o paliko mūrinę...“ Išvardytas mūro pilių žiedas beveik sutampa su istorikų įvardijama Mindaugo žemės valda – do-menu. Manoma, kad šioje teritorijoje buvo ir Gediminaičių šaknys. Čia, tarp Neries ir Nemuno, išliko senieji Lietuvos valstybės centrai – Kernavė, Trakai, Vilnius.

Vos keletas lietuviškų mūro pilių nebūtų atlaikę visos Vakarų Europos palaikomo nuolatinio kryžiuo-

čių puolimo. Palyginimui verta priminti, kad vien Livonijos teritorijoje būta per 100 mūro pilių, o Vokiečių ordino žemėse Prūsijoje – apie 50. Todėl neabejotina, kad pagrindinį atakų smūgį Lietuvoje turėjo atremti medinės to meto pilys, apie kurias teprimena beveik 1000 vien dabartinės Lietuvos teritorijoje buvusių piliakalnių. Pusė iš jų galėjo būti naudota kovų su kryžiuočiais metu. Tiek medinės ant piliakalnių stovėjusios pilys, tiek ir mūrinės priklauso tai pačiai paminklų kategorijai. Viduramžių rašytiniuose šaltiniuose taip pat nėra griežtai atskiriama medinės ir mūrinės pilies sąvoka. Lietuviškos medinės ant piliakalnių stovėjusios pilys, dažnai minimos Livonijos ir Vokiečių ordino metraštininkų, buvo vadinamos tuo pačiu vardu kaip ir mūrinės – lotyniškai „castrum“ arba vokiškai „Burg“.

Lietuvos medinės pilys, kurios karų su ordinais metu atlaikė daugybę priešų antpuolių, iki mūsų dienų neišliko. Šios iki XIV a. pabaigos – XV a. pradžios egzistavusios medinės pilys – unikalūs viduramžių Europos reiškinys. Išorinės ir vidinės aplinkybės lėmė, kad tai buvo pagrindinis ir populiariausias pilies tipas Lietuvoje. Tai, kad jos buvo patikimas gynybinis kompleksas, akivaizdžiai patvirtina ne tik laimėta poros šimtų metų kovų su Vokiečių ordinu istorija, bet ir tai, kad ir ordino riteriai patys statėsi medines ar iš dalies medines pilis užgrobtose Lietuvos teritorijose: pirmoji medinė Klaipėdos pilis (1252); Christmemeilis (Skirsnemunė) (1311); Bajerburgas (1337); Georburgas (1336); Gotesverderis (1362–1369); Marienburgas (1367–1368). Lietuvos vėlyvųjų medinių pilių raida – archeologijos mokslų objektas. Ji išsamiai nagrinėjama archeologo G. Zabielos monografijoje „Lietuvos medinės pilys“ (Zabiela G., 1995). Lietuva ir kitos baltų genčių žemės gali būti vadinamos piliakalnių kraštu. Vien dabartinėje Lietuvos teritorijoje būta apie 1000 piliakalnių, iš kurių iki mūsų dienų išliko ir yra saugoma apie 800 (Lietuvos TSR archeologijos atlasas, 1975). Iš kovų su kryžiuočiais aprašymo aiškėja, kad bent jau prie Nemuno ir Jūros upių buvusios medinės pilys „nebuvo atskiri gynybiniai vienetai, o